

נדריו נבדקים, ולפני הזמן לא מועילה בדיקה. אלא, באה הכפילות להשמיענו שדוקא לפני י"ב שנה אם הביא ב' שערות לא מועילות השערות, אבל אחרי י"ב שנה, אם הביא שערות, הן מועילות לפטור אותו מבדיקה.

ולא היא. רב המנונא לא דייק מכפילות הדינים שבמשנה כמו שחשב רבא, אלא רב המנונא מגופא דמתניתין קא דייק: הא "לאחר זמן" שאמרה המשנה, היכי דמי?

אי מדובר באופן דלא אייתי שתי שערות — קטן הוא [כי אפילו אם הוא יותר מגיל י"ג ויום אחד, אם לא הביא ב' שערות הרי הוא קטן].

אלא לאו, מדובר דאייתי שתי שערות, ולכן נדריו קיימים.

וטעמא דלאחר זמן הוא, דגמרה לה מח-א למילתיה. שיש לו גם שנים וגם שתי שערות, וגופו נגמר לגמרי להתבגר.

ומכאן מוכיח רב המנונא: הא תוך זמן, אפילו גדלו לו שערות, כלפני זמן. והשערות אינן אלא שומא בעלמא.

ועוד קושיא על השיטות שאם הביא שערות לפני הגיל נחשב כגדול, מתיב רבי זירא מברייטא. דתניא, "איש כי יפליא לנדור נדר". מה תלמוד לומר 'איש' — לרבות בן י"ג שנה ויום אה, שאף על פי שאינו יודע להפליא, נדריו קיימין⁽⁹⁴⁾.

מתיב רב המנונא: איך יתכן לומר שבנדריים תוך הזמן אינו לא כלפני הזמן ולא כלאחר הזמן? והרי נאמר במשנה שלנו: אחר זמן הזה, אף על פי שאמרו אין אנו יודעים לשם מי נדרנו, לשם מי הקדשנו — נדריהם נדר, והקדשן הקדש.

ומדייק רב המנונא: הא תוך זמן — כלפני זמן [ולקמן] הגמרא מסבירה מהו הדיוק של רב המנונא].

אמר ליה רבא: עד שאתה מדייק מהסיפא של המשנה, אימא רישא: קודם הזמן הזה, אף על פי שאמרו "יודעים אנו לשם מי נדרנו", "לשם מי הקדשנו" — אין נדריהם נדר, ואין הקדשן הקדש. ותדייק מהסיפא להיפך, הא תוך זמן — כלאחר זמן?

ודוחה הגמרא: ולא היא. רבא לא תירץ על הקושיא של רב המנונא!

כי רבא קטעי בדברי רב המנונא. הוא [רבא] סבר, כי רב המנונא ממשנה יתירה קדייק, והיינו שדייק מכך שהמשנה כפלה את הדין, שבתחילה אמרה מ"ג שנה ויום אחד נדריו קיימים, ואחר כך אמרה עוד פעם שאחר זמן הזה נדריו קיימים, ללמד שדווקא בן י"ג שנה ויום אחד נדריו קיימים, אבל תוך הזמן, אפילו אם הביא שערות אין נדריו נדרים בלי בדיקה.

ולפיכך טען רבא כנגדו: ואדדייק רב המנונא מסיפא — לידוק מרישא! למה המשנה כופלת את הדין שרק מ"ב שנה ויום אחד

94. שיטת הרמב"ם [נדריים י"א ג] וההלכות גדולות [הלכות מואן] שגדול לגבי

שהתיבה "בישראל" בגימטריה 543 וכן התיבות "רב ורבי חנינה" בגימטריה 543.

היכי דמי הדין של הברייתא?

אי מדובר באופן דלא איתי שתי שערות —
קטן הוא,

אלא לאו, דאיתי שתי שערות. ומעמא, דבן
י"ג ויום אחד שיש לו גם שנים וגם שערות
הוא דהוה ליה איש,

הא תוך זמן, שיש לו רק שערות בלי שנים,
כלפני זמן, והשערות הן שומא בעלמא!

ותיובתא לשיטת רבי יוחנן ורבי יהושע בן
לוי, הסוברים שתוך הזמן הוא כלאחר הזמן.

אמר רב נחמן: המחלוקת שבין רב ורב
חנינה הסוברים שצריך גם שערות וגם שנים,
ובין רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי הסוברים
שמספיק רק שערות, היא כמחלוקת תנאי:

דתניא, בן ט' שנים שהביא ב' שערות, הרי
הן שומא בעלמא, ואינן סימן שהוא כבר
גדול, לכולי עלמא. אבל, אם הביא את
השערות מבן ט' ועד י"ב שנה ויום אחד,
בכך נחלקו: תנא קמא סובר שגם הן שומא.
אבל רבי יוסי ברבי יהודה אומר: הן סימן
שהוא גדול.

בן י"ג שנה ויום אחד — דברי הכל זה סימן
שהוא גדול.

הא גופא קשיא. אמרת מבן ט' ועד י"ב שנה

ויום אחד, שומא. הא כל הי"ג שנה גופא
[מ"ב ויום אחד עד סוף הי"ג] — סימן.
והדר תני: בן י"ג שנה ויום אחד, סימן. הא
כל הי"ג שנה גופא — שומא!

מאי לאו, תנאי היא, דמר [התנא ששנה את
הרישא] סבר, תוך זמן כלאחר זמן, והשערות
בשנת הי"ג הן סימני בגרות. ומר [התנא
ששנה את הסיפא] סבר, תוך זמן כלפני זמן,
ושערות בשנת הי"ג הן שומא בעלמא.

דוחה הגמרא: לא. דכולי עלמא סוברים
שהבאת שערות תוך זמן כלפני זמן. ואידי
ואידי [רישא והסיפא] מדברים בתינוקת.
ורישא רבי היא, סובר שתינוקת נעשית
גדולה בגיל י"ב שנה ויום אחד. וסיפא, רבי
שמעון בן אלעזר היא, הסובר שתינוקת
נעשית גדולה בגיל י"ג שנה ויום אחד.

ואיבעית אימא, הא והא בתינוק. ורישא
רבי שמעון בן אלעזר היא, הסובר שתינוק
נעשה גדול בגיל י"ב שנה ויום אחד. וסיפא
— רבי היא, הסובר שתינוק נעשה גדול
בגיל י"ג שנה ויום אחד.

ואיבעית אימא: הא והא [הרישא והסיפא]
רבי היא, אלא הא, הרישא מדברת בתינוק
שנעשה גדול בגיל י"ג שנה ויום אחד. ואילו
הא, בתינוקת שנעשית גדולה בגיל י"ב שנה
ויום אחד.

שלמאן דאמר ששערות מועילות בלי שנים והוא
גדול לכל דבריו, מודים הרמב"ם וההלכות
גדולות ששערות מועילות גם לגבי נדרים, ורק
להלכה שאנו פוסקים כמו מאן דאמר שצריך גם
שערות וגם שנים, סוברים הרמב"ם וההלכות
גדולות שמספיק שנים לבד.

נדרים זה תלוי רק במספר השנים ולא בסימני
שערות, ומקשה המשנה למלך אם כן איך
הגמרא מביאה ראיות שלגבי נדרים לא אומרים
תוך הזמן כלפני הזמן. הרי בנדרים זה לא תלוי
בכלל בסימני הגוף ובשערות.

ומתרין השב שמעתתא [שמעתתא ה יא]

אם גדלה, ובא עליה בעלה בגדלותה, הרי היא מתקדשת לו בקידושי ביאה ונעשית נשואה גמורה לו מדאורייתא, ואינה יוצאת בלי גט. ואם התגרשה, הרי היא גרושה ולא פנויה.

קטנה שנשואה מדרבנן, ומת בעלה בלי זרע, אינה צריכה להתייבם או לחלוץ לאחים של בעלה, אלא ממאנת והולכת לה].

רב שמואל בר זוטרא מתני לה לשמעתא דרבא, שתוך הזמן הוא כלאחר זמן, בהאי לישנא. דהיינו, שדייק את הכלל הזה של רבא מתוך דבריו של רבא בסוגיה אחרת:

אמר רבא: קטנה שהשיאוה אמה או אחיה בנישואין מדרבנן, כל י"ב שנה, אפילו הביאה שערות, הרי היא ממאנת והולכת מבית בעלה, כדין כל קטנה שיכולה למאן.

והיינו, כיון שסבור רבא כי הבאת השערות בתוך הזמן היא כלפני הזמן, ואינן נחשבות סימן גדלות, אלא הן שומא בעלמא.

אבל **מכאן ואילך**, מגיל י"ב שנה ויום אחד, אינה ממאנת, כי שמא היא גדולה, ואינה חולצת, אם היא יבמה, כי עדיין אין מחשיבים אותה לגדולה, וקטנה אינה בת חליצה.

ואיבעית אימא: הא והא, רבי שמעון בן אלעזר. הא [הרישא] בתינוק שנעשה גדול בגיל י"ב שנה ויום אחד, הא [הסיפא] בתינוקת שנעשית גדולה בגיל י"ג שנה ויום אחד.

שנינו בכריתא: **רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אם בן ט' שנה ויום אחד הביא ב' שערות, אינו נידון כשומא בעלמא אלא כסימן.**

אמר רבי כרוספדאי בריה דרבי שבתאי: והוא שהשערות נידונות כסימן ולא כשומא, בתנאי שהשערות עודן בו כשהגדיל. אבל אם נשרו בינתיים, זו היא הוכחה שהשער אינו סימן של בגרות אלא שומא בעלמא.

תניא נמי הכי: בן ט' שנים ויום אחד שהביא ב' שערות — שומא, מבן ט' ועד י"ב שנה ויום אחד ועודן בו — שומא. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: סימן. (95)

אמר רבא: הילכתא כמאן דאמר תוך זמן כלפני זמן.

[יתומה קטנה, יכולים אמה ואחיה להשיאה, מדרבנן. אבל נתנו בידה את הכח למאן כבעלה ולצאת ממנו במיאון גרידא, ואינה צריכה גט, ונחשבת לפנויה לכל דבר. אבל

תנאים לגדלות, שנים וסימנים, וגם אם אחרי גיל י"ג ויום אחד לא מופיעות שערות חדשות אפשר להסתמך על השערות הקודמות. ואילו לחכמים השערות שהופיעו לפני הזמן הן שומא בעלמא, ולכן הן לא מהוות הוכחה לגדלות, גם אחרי שנת הי"ג.

שיטת התוספות רי"ד [בסוגיא] והרא"ש [נזיר ל] שרבי יוסי ברבי יהודה סובר שנעשה

95. נחלקו הראשונים מהי שיטת רבי יוסי ברבי יהודה:

שיטת הרשב"א והריטב"א והר"ן היא, שגם קטן שגדל לו שערות בגיל י"ב ויום אחד נעשה גדול רק כשיש לו גם שנים וגם שערות כלומר בגיל י"ג ויום אחד, והמחלוקת בין רבי יוסי ברבי יהודה וחכמים היא, שלרבי יוסי השערות שהופיעו מקודם הן סימנים, ורק צריך שני

שנבדקה ולא נמצאו בה שערות, **תמאן!** כי הרי בדקנו וראינו שהיא קטנה, ומדוע אמר רבא שאינה יכולה למאן.

מתרצת הגמרא: **חוששין שמא** הביאה ב' שערות, ואחר כך **נשרו** השערות, והיא באמת כבר גדולה, ואינה יכולה למאן.

הניחא למאן דאמר חוששין שמא נשרו השערות. **אלא למאן דאמר אין חוששין, מאי איכא למימר,** מדוע אינה יכולה למאן?!

דאיתמר, מי שנבדקה לאחר שהגיעה לגיל שתים עשרה שנה ויום אחד, ולא נמצאו בה שתי שערות,

רב פפא אמר: אם רואים שאין לה שערות, **אין חוששין שמא נשרו** השערות, אלא בודאי לא הביאה סימנים, והיא עדיין קטנה, בודאי.

רב פפי אמר: חוששין.

וקשה לפי רב פפא, הסובר שהיא קטנה ודאי, מדוע אינה יכולה למאן?

ומתרצת הגמרא: מה שאמר רב פפא "אין חוששין שנשרו", כוונתו היא, שאין לומר שבודאי היו שערות ונשרו, ועתה היא

ודנה הגמרא: **הא גופא קשיא.** מצד אחד **אמרת,** מ"ב שנה **אינה ממאנת.** **אלמא,** גדולה היא, על הצד שהביאה שתי שערות, ולכן כבר לא מועיל בה מיאון בלי גט. אך **אי גדולה היא,** תחלוין, שהרי גדולה [שהיא נשואה מן התורה], יוצאת מן היבם בחליצה, ומדוע אמר רבא שאינה חולצת!

וכי תימא מספקא ליה לרבא אם הביאה כבר ב' שערות והרי היא גדולה, או עדיין לא הביאה והרי היא קטנה, ולכן הולכים לחומרא, ואינה ממאנת, ואם היא יבמה היא אינה ממאנת.

הרי אי אפשר לומר כך. כי, **ומי מספקא** ליה לרבא?

והאמר רבא: קטנה שהגיעה לכלל שנותיה [י"ב שנה ויום אחד], **אינה צריכה בדיקה** אם הביאה ב' שערות, אלא הרי היא חולצת כי יש לנו **חזקה** (96) שכאשר הגיעה לגיל הגדלות, היא גם **הביאה סימנין.**

מתרצת הגמרא: **הני מילי,** דסמכינן על החזקה שהביאה כבר שתי שערות, **בסתמא.** **אבל הכא,** דבדקו אותה ולא **אשכחו** לה שערות, **לא.** אין לה את החזקה שהביאה שתי שערות.

מקשה הגמרא: **אי הכי,** שמדובר באופן

96. בגמרא כאן מבואר שכל מי שהגיע לגיל י"ג שנה ויום אחד, הרי הוא בחזקת גדול, ובחזקת שהביא ב' שערות, כי על פי רוב השערות מגיעות באותו יום. וחזקה זו קרויה "חזקה דרבא", על שם רבא שאמרה. ונחלקו האחרונים במהות החזקה:

גדול מיד בהופעת השערות, ולא צריך שנים [ורק הוא גדול בתנאי שלא ינשרו הסימנים, ולכן גדלותו מוטלת בספק עד גיל י"ג שנה ויום אחד, ואם השערות עודן בו אז, הוא נעשה גדול למפרע]. וכן דייק מהר"י בכר מהירושלמי [דברי אמת סי' ו' ד"ה ויש לדקדק].

כבר גדולה. אבל בלי בדיקה, לא נותנים לה לחלוץ רק מכח החזקה שהיא גדולה (97).

אמר רב דימי מנהרדעא: הלכתא, חוששין שמא נשרו. והני מיילי היכא דקדשה בתוך זמן [בשנים שהיא ודאי קטנה], ובעל לאחר זמן [בזמן שאם הביאה שערות היא כבר גדולה], דאיכא ספיקא דאורייתא, שאולי בעל אחרי שהיא כבר גדלה והביאה שערות, ועשה בה קידושי ביאה והיא נשואה גמורה מדאורייתא. אבל מעיקרא, אם בעל אותה רק לפני י"ב שנה ויום אחד, ואין לנו ספק שאולי היא נשואה לו מדאורייתא [כי בוודאי לא עשה מעשה המקדש אותה בזמן שהיא גדולה, וכשהיא קטנה לא תופסים בה קידושין מדאורייתא], לא חוששין שהיו שערות ונשרו.

אמר רב הונא: הקדיש תינוק בן י"ב שנה ויום אחד שנבדק ונמצא שידוע להפלות,

גדולה, אלא הדבר הוא בגדר ספק. ולכן, הני מיילי שנחלקו אם חוששין שמא נשרו השערות והיא כבר גדולה, לענין להחמיר עליה שצריכה חליצה, שהחושש לכך שהשערות נשרו, סובר שצריכה גם חליצה. אבל לענין להקל עליה שיועיל לה רק מיאון לחוד, כולם חוששין שנשרו השערות והיא כבר גדולה, ולא מקילים.

מקשה הגמרא: מכלל, דמאן דאמר "חוששין", רק לגבי חולצת קאמר? והא חוששין בעלמא קאמר, ומשמע בין למיאון בין לחליצה?

מתרצת הגמרא: אלא, לעולם — דלא בדקה אם הביאה שערות. ולענין חליצה היישינן שמא לא הביאה שערות. וכי קאמר רבא חזקה, ולא צריך לבדוק שהביאה שערות, למיאון, שאינה יכולה למאן, כי מסתמא היא כבר גדולה. אבל לחליצה כעיא בדיקה שהיא

לחשוש שהוא גדול, אבל לא לסמוך עליה להקל. וביארו הרמב"ן והרשב"א [חולין ג א, מלחמות ה' חולין ין הטעם, שכל ספק שאפשר לברר לא סומכים על רוב וחזקה אלא צריך לברר. אך בהרבה אחרונים נראה כי גם במקום שאי אפשר לברר לא סומכים על חזקה דרבא. ועיין בהערה הקודמת.

ומאחר וחזקה דרבא מועילה רק להצריך אותנו לחשוש שמא היא כבר גדולה, הקשו הראשונים למה היא נקראת חזקה?

ותירצו, מאחר ויש חזקה, מספיק שנשים יבדוקו אותה ולא צריך עדים כשרים. ועוד תירצו, שלגבי דינים דרבנן סומכים על חזקה דרבא. ועוד תירצו, שאם לא מוצאים שערות ולא ידוע לנו בת כמה היא, אנחנו מניחים שאם היתה גדולה היתה מביאה שערות, ולכן דנים אותה כקטנה.

שיטת המהרי"ט [ח"א מט נא] שמדאורייתא החזקה היא חזקה גמורה, ורק מדרבנן חששו, כפי שמבאר הגמרא.

שיטת המהר"ם קאשטאליץ [מובא במהרי"ט] שהחזקה היא מדרבנן בלבד, כי מדאורייתא הנער עדיין בחזקת קטנות, עד שיביא ראיה ברורה שגדל.

שיטת המגיד משנה [גירושין יא] שמדאורייתא יש ספק, כי החזקה דרבא מתנגדת לחזקת קטנות.

שיטת האבני נזר [אה"ע רטו יז] שמדאורייתא החזקה מועילה לגמרי, ורק מדרבנן צריך בירור במקום שאפשר לברר. ועיין בהערה הבאה למה חוששים למיעוט שלא מביאים סימנים בזמן.

97. מבוואר בגמרא שחזקה דרבא מועילה רק

בברייתא, שקטן נחשב כגדול לגבי איסור ולגבי בל יחל, שחייב, ולוקה אם עובר עליהם, וכדרב הונא.

דוחה הגמרא: **אימא, לאיסור בל יחל**. אמנם יש ראייה מהברייתא שיש עליו איסור, אבל אין ראייה לדברי רב הונא שלוקה על האיסור.

ומקשה הגמרא: איך יתכן לומר שכוונת הברייתא היא רק לגבי איסור בל יחל, ולא לגבי מלקות, והרי **מה נפשך?** — **אי מופלא סמוך לאיש נדריו חלים מדאורייתא**, ולכן יש איסור, **מילקא נמי לילקי**.

ואי מופלא סמוך לאיש לאו דאורייתא, ורק תקנה דרבנן יש בדבר, **איסור נמי ליכא**. שהרי רבנן לא עשו תקנה לחייב קטן, כי קטן אינו מחוייב לקבל תקנת חכמים, אלא אסרו את החפץ שהקטן נדר או הקדיש, לאנשים אחרים, או לקטן עצמו אחרי שיגדל.

מתרצת הגמרא: **לאותן המוזהרים עליו**. אכן לקטן עצמו אין עבירת איסור אם לא יקיים את הנדר. אבל לגדולים שאחראים עליו יש איסור, שחייבים להפרישו מהאיסור.

ותמהה הגמרא על התירוץ: אם כן, **שמע**

ואכל את מה שהוא הקדיש, לוקה⁽⁹⁸⁾. **שנאמר "איש כי יפליא לנדרו"**, ומשמע שגם מופלא הסמוך לאיש [שנה לפני שגדול היודע להפלות], חל נדרו, ואף לוקה אם עבר על נדרו, וזאת, על אף שקטן אינו בר עונשים באיסורים אחרים, כי בפסוק הסמוך לו נאמר **"ולא יחל דברו"**, ודרשין, **כל שישנו בהפלאה — ישנו בכל יחל. וכל שאינו בהפלאה — אינו בכל יחל**.

מתיב רב הונא בר יהודה לאמוראים שחולקים על רב הונא, ולפועי לרב הונא, ממה ששינו בברייתא:

ב-10 דתניא, **לפי שמצינו שהשוה הכתוב הקטן [בן י"ב שנה ויום אחד שיודע להפלות, אבל הוא עדיין קטן] כגדול, לגבי זדון שבועה**, שאם נשבע ועבר על שבועתו, חייב, ולגבי **איסור**, שאם אסר על עצמו דבר בנדר, ועבר על נדרו, חייב, ולגבי **בל יחל דברו**, שחייב לקיים מה שנדר ואם אינו מקיים הוא עובר, **יכול יהא חייב גם על הקדשו**, שאם הקדיש דבר ומעל בו, יהא חייב קרבן מעילה? **תלמוד לומר "זה הדבר"**. דווקא לדבר הזה שאמור בפרשת נדרים ושבועות התרבה מופלא הסמוך לאיש, ולא לגבי חיוב קרבן מעילה על הקדש שהקדיש קטן.

ומוכיח רב הונא בר יהודה: **קתני מיהת**

שלוקים על הנדר אפילו שזה רק ספק אם הוא כבר "סמוך לאיש", שהרי בשעת הנדר אין לנו ידיעה מתי יביא שערות, כי סומכים על חזקה דרבא שיביא שערות בזמן. ומכח החזקה לא נחשב אפילו התראת ספק.

והקשה בשב שמעתתא [שמעתתא ה יג] הרי חזקה דרבא היא רק ספק, ומועילה רק לחומרא?

98. שיטת רש"י ותוספות [וכן נראה ברוב הראשונים] שמופלא [היודע לשם מי נודר] הסמוך לאיש [בשנה לפני גודל] נדרו נדר רק בתנאי שבאמת יביא שתי שערות תוך שנה, אבל אם יביא שתי שערות אחרי שנתיים יתברר למפרע שהוא לא היה גדול בשעת הנדר, כי בשעת הנדר הוא לא היה "סמוך לאיש". והסיבה